

# *ETIKA PRO SOCIÁLNÍ PRÁCI*

NORMATIVNÍ ETIKA  
PŘEHLED ETICKÝCH TEORIÍ

Tento učební materiál vznikl v rámci projektu *Inovace studijního programu Pastorační a sociální práce ETF UK (CZ.2.17/3.1.00/33279)* spolufinancovaného z prostředků Evropského sociálního fondu, státního rozpočtu České republiky a rozpočtu hlavního města Prahy.



Evropský sociální fond – Operační program Praha Adaptability  
Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti

## Teorie závislé na následku jednání - Teleologické

*Konsekvenční*  
*(Následek)*

*Teleologické*  
*(Účel)*

Egoismus - Utilitarismus - Přirozený zákon

# Teorie závislé na následku jednání - Teleologické

## Egoismus - Utilitarismus - Přirozený zákon

### *Konsekvenciální*

Eticky správné jednání je to, které doprovází povinnost maximalizovat kýženou hodnotu ve svůj prospěch.

Opak od altruismu.

**(T Hobbes)**

Formy egoismu:  
psychologický  
individuální  
univerzální

Eticky správné je jednání, kterým z daných možností lze dosáhnout největšího množství hodnoty pro největší množství lidí.

*utilis* - užitečný

**J.Bentham**

**J.S. Mill**

Utilitarismus:  
činu - pravidla

### *Teleologické*

Eticky správné jednání lze odvodit z přirozeného zákona, tj. z „... poznání dané člověku od přirozenosti jímž je veden k tomu, aby ve svém jednání se choval podle přirozenosti.“ (Šprunk)

**Aristotelés**

**T.Akvinský**

Rozhoduje kvalita skutku, ta vyplývá ze souladu s lidskou přirozeností

**„Jazykové“ teorie etiky** (nenaturalistické – tzn. úvahy, kterými neodvozujeme správnost či dobrotu jednání z přirozenosti člověka či světa, ale považují etické termíny jen jakoby založené v naší mluvě))

- Teorie zpochybňující přirozenou povahu dobra. Dobro není vysvětleno za pomoci něčeho „přirozeného“. Eticky správné jednání se odvozuje od intuitivně získaných hodnot, či ze způsobu, jak o dobru mluvíme. Např. „Jaký by byl svět, kdyby v něm dané jednání nebylo?“ Pokud lepší, pak je to to, co myslíme dobrem.
- G. E. Moore v tomto duchu tvrdil, že etiku nelze doložit z přírody, tedy ani z psychologie či medicíny.
- Na otázky: 1.co je dobro? a 2. proč bych měl jednat pro dobro? nemá odpovědi . Je to otevřená otázka
- Týká se ale i Kanta: na otázku co je dobro ani Kant nemá odpověď. Tvrdí, že jediné dobro je „dobrá vůle“. To je ale racionální pojem, abstraktní, bez vztahu k přirozenosti či přírodě

# Etika spol.smlouvy – přirozeného práva

Společensky založené et.teorie

- Východiskem je ideál přirozeného stavu člověka v přírodě a společnosti, který je definován jako stav individuální svobody.
- Stav svobody je třeba smluvně zajistit“.
- Thomas Hobbes (1588-167) – *Leviathan* přiroz. zákon je autoritou. (Jde o absolutní vnucenou moc.)
- John Locke (1632 -1704) : tato autorita je konstruktivní.

# Teorie přirozeného zákona

Východiska: Aristoteles

- Rozum je potřeba k naplnění našeho lidství nástrojem dosažení *eudaimonia*.
- Dobra (*eudaimonia*) lze dosáhnout v oblasti naší zkušenosti
- Každé jednání směřuje k účelu - cíli

Stoikové:

- Přirozený božský řád, jehož je lidská duše součástí
- Mravnost má hodnotu sama o sobě (ne v eudaimonii)
- Poznání účelu má ve světě normu – tzv. přirozený zákon
- dobro vychází ze souznění člověk s účelem/ řádem vesmíru

Tomáš Akvinský

- Idea řádu – založená mimo naši mysl – je stopou Božího působení ve světě

## Teorie mravního cítění.

David Hume (1711-1776)

pokračovatel lorda ze Shaftesbury (1671-1713)

- rozum je otrokem tužeb

J.Rousseau (1712-1778)

Adam Smith (1723-90)

- základ mravnosti spočívá v cítění.



# Etika mravního cítění

- Hume: Touhy předchází rozum
- Adam Smith: mravní city jsou základem pro volbu eticky správného jednání

## Teorie závislé na povinnosti (deontické)

### **KANT 1724 - 1804**

**Morálka je nutně spojena s povinností. Je vyjádřením respektu člověka k zákonu. Skutečným zdrojem morálního jednání nemůže být náklonnost, ale JEN rozum. Morálka má formu zákona – ten je nutný a Kant požaduje, aby platil všeobecně. Je kategorický. Kant totiž rozlišuje dvoji platnost : kategorický příkaz (imperativ) – vždy a nutně platný, má tedy platnost zákona, a hypotetický –někdy platný, za určitých podmínek. Tento nutně platící zákon je v našem případě mravní zákon. Lze ho formulovat několika způsoby. Především jako (1) tzv. „Kategorický imperativ“: Jednej tak, aby se maxima tvého jednání mohla stát obecným zákonem. Maxima vyjadřuje „obecný princip chtění. Nebo (2) tzv. „Zákon lidskosti“: Jednej tak, aby se Ti druhý nestal pouze prostředkem ale vždy také účelem tvého jednání.**

**Předpoklady Kantova pojetí eticky hodnotného nebo správného jednání jsou : 1.svoboda a racionalita člověka (v díle Základy metafyziky mravů, a 2.nesmrtelnost duše s 3. existence Boha (v díle Kritika prakt.rozumu)**

## KANT - kritika

Kritika: jde těžko zodpověditelné otázky.

- Kantova etika je o formálních příkazech, prý nejde o konkrétní etická dilemata (tak úplně nesouhlasím – pozn.O.F)
- existuje obecně platný „rozum“ (logika)
- lze vždy eticky obhájit např. splnění slibu?
- jak rozhodovat mezi dvěma mravními povinnostmi, které jsou v konfliktu?
- naše eticky správné jednání se odvodí od podobné úvahy, jako že  $2+2$  jsou 4?
- mnohdy „racionálně“ volíme zlo– „radikální“

## KANT - kritika

- z obecnosti a závaznosti rozumové úvahy si mohu v rámci společnosti vše vyargumentovat
- morální hodnota činu nezávisí na výsledku?
- máme dostatečnou mravní představivost pro zobecnění konkrétního případu?
- Kant předpokládá, že rozumový důvod pro konání činu je už to, že nemohu rozumově zdůvodnit nevykonání takového činu. Je to dostatečný důvod?

# Společensky a charakterově založené et. teorie

## Etika povinnosti

**William Ross**

Ross považuje závazek a povinnost za klíčové pro mravní hodnotu činu. Chápe morálku jako intuitivní souhrn bytostně daných evidentních povinností tzv. *prima facie duties* – např. povinnost dodržet slib. Rozeznává sedm základních povinností. Maximalizace dobra není kritériem mravnosti, ale plnění základních mravních pravd.

## Etika distributivní spravedlnosti – J Rawls

Východiskem je Kantova filozofie: požadavek svobodného souhlasu s obecně přijatelnou mravní normou. Tou je pro něho a) dohodnuté pravidlo společnosti co největší míra svobod.

b) hospodářské nerovnosti ve společnosti musí jedincům nejméně obdařeným přinést co největší užitek .

# Společensky a charakterově založené teorie

## Etika ctností

Kritériem etické správnosti jednání je takové jednání, které by učinil ctnostný člověk.

Člověk jedná eticky správně proto, že jedná jako ctnostný člověk.

Pojetí ctnosti závisí na době i společnosti (etosu)

Etické ctnosti dnes: integrita, odvážnost, loajalita, pravdomluvnost, moudrost, laskavost ...

## Etika péče - účasti

Spíše feministicky pojatá etika.

Protěžuje včlenění jednotlivců do společenství, meziosobní vztahy, spolupráci a komunikaci mezi lidmi – nerozděluje lidi na spravedlivé a nespravedlivé.

(Oproti racionálně orientovaným teoriím)

# Společensky a charakterově založené teorie

## Etika diskurzu

Jürgen Habermas (\*1929) – *Theorie des kommunikativen Handelns*, 1981

Je ovlivněn Kantem a marxismem. Jeho teorii komunikativního jednání interpretoval Geert van der Laan pro potřeby sociální práce

Existuje komunikativní a strategické jednání člověka. Strategické je zaměřeno na dosažení úspěchu, komunikativní je zaměřeno na dorozumění. To má ve společnosti větší vliv na tvorbu norem jednání než strategické jednání, a předpokládá k dosažení norem společenský diskurz.

Žitý svět člověka je tvořen lidskými a společenskými vzory, předporozuměním, které je nutným kontextem našeho rozumění vůbec a výkladu norem jednání zejména.

Etika diskurzu je etika, která zajišťuje všeobecnou platnost (univerzálnost) (hle – Kant?) etických zásad díky užití pravidla argumentace: jde tedy o diskurz ve kterém se zúčastnění diskurzu mohou vyjádřit k přijetí důsledků a vedlejších účinků dohadovaných obecných etických zásad (norem). Z tohoto vyplývá, že etické normy nejsou dány ve společnosti jednou pro vždy, ale mění se v závislosti na diskurzem potvrzeném vývoji společnosti.

Existují předpoklady, které má právoplatný diskurz obsahovat: logické zásady, dialektickou rovnoprávnost (tj. rovnou příležitost, základní zásady – např. pravdomluvnost), rétorickou úroveň komunikace – tedy určitý přijatelný standard diskurzu. V těchto předpokladech je již patrný požadavek mravního předporozumění, projevující se v požadovaném způsobu vedení diskurzu.

Společnost se v tomto pojetí etiky diskurzu aktivně na tvorbě etických norem podílí. Tím ale i výsledky diskurzů nepřímo předjímá a omezuje. Revolučně zorganizovaná společnost dojde k jiným závěrům než společnost v období stability.